24.3.2017

Eduskunnan työ- ja elinkeinojaostolle

Asia: O 3/2017 Ajankohtaiset asiat jaostossa. Teema: Ajankohtaiskatsaus matkailun kehittämisen ongelmakohdista ja kehittämishaasteista

Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry lausuu otsikkoasiassa kunnioittavasti seuraavan.

Matkailu- ja ravintola-alan suurimmat ongelmakohdat ovat:

- heikko kannattavuus
- sesonkiluonteisuus
- saavutettavuus
- ammattitaitoisen työvoiman saatavuus
- ylimitoitettu sääntely ja viranomaisvalvonnan asiakaslähtöisyys sekä
- valtion heikko panostus matkailumarkkinointiin ulkomailla sekä Metsähallituksen Luontopalvelujen rahoitus.

Ongelmat ovat tiiviisti sidoksissa toisiinsa.

1. Heikko kannattavuus

Ravintola-ala tekee keskimäärin kaksi prosenttiyksikköä liikevaihdosta voittoa. Hotellialan liikevoittoprosentti on kolme. Sesonkiluonteisilla matkailupaikkakunnilla olevien yritysten keskimääräinen voittoprosentti on pienempi kuin ravintola- ja hotelli-alan keskimääräinen liikevoittoprosentti.

Heikon kannattavuuden perimmäinen syy on raskas kustannusrakenne. Sitä kuvastaa hyvin ravintola-illallisen kulurakenne (liite, dia 2). Ravintolaillallisen suurimmat kustannuserät ovat raaka-aineet (28 prosenttia), verot ja työnantajamaksut (27 prosenttia) ja palkat (25 prosenttia). Vuokrien osuus on 10 prosenttia ja runsaslukuisia muita kuluja viisi prosenttia. Yrittäjälle jää kaksi prosenttia eli esimerkin ravintolaillallisesta kaksi euroa.

Matkailu- ja ravintola-ala on pk-yritysvaltainen toimiala, jonka neuvotteluvoima esimerkiksi tavarantoimittajiin on vähäinen. Tätä kuvaa hyvin oheinen taulukko siitä, miten elintarvikkeiden sisäänostohinnat ravintoloihin ovat kohonneet viime aikoina selvästi kuluttajien ostamien elintarvikkeiden hintoja nopeammin (liite, dia 3).

Ravintolassa nautitussa ruoassa ja juomassa on runsaasti veroja, kun sitä verrataan muihin EU-maihin. Alkoholin verotus on Suomessa kireää, mikä on johtanut ravintola-anniskelun romahtamiseen vuoden 1997 jälkeen. Heikko kehitys jatkuu myös tulevaisuudessa, jollei anniskelun verotusta alenneta. Kireä verotus ja korkeat hinnat ovat johtaneet Baltiasta tuodun

alkoholin rajuun kasvuun viimeisen 20 vuoden aikana. Alkoholin anniskelu tuo suuren osan myös ruokaravintoloiden kannattavuudesta. Anniskeltu alkoholi tuo valtiolle selvästi enemmän verotuloja 14 prosentin arvonlisäverokannalla kuin kaupasta ostettu alkoholi 24 prosentin verokannalla myytyä yksikköä kohti (liite, dia 4).

Kiinteistöveroilla on erittäin suuri merkitys matkailualalle. Useat kunnat ovat nostaneet kiinteistöveroa tuntuvasti. Tämä vähentää investointihalukkuutta ja heikentää muutenkin heikosti käyvää mökkikauppaa matkailukeskuksissa.

Palveluelinkeinojen sähköveroa on nostettu tuntuvasti muutaman viime vuoden aikana (liite, dia 5). Palveluelinkeinojen teollisuutta korkeammalle sähköverokannalle ei ole hyväksyttävää perustetta. Moni matkailualan yritys on vientiä siinä missä tavaravientikin. Itse asiassa se on parempaa vientiä, koska esimerkiksi hotelli- ja ravintolatoiminnassa suurempi osa arvonlisästä jää Suomeen kuin teollisuudessa keskimäärin (liite, dia 6).

Toimialan palkat eivät ole absoluuttisesti suuria, mutta henkilöstökulut suhteessa liikevaihtoon ovat reilut 30 prosenttia liikevaihdosta. Suuret henkilöstökulut ovat johtaneet siihen, että toimiala ei voi palkata henkilöstöä niin paljon olisi kuin tarvetta. Palkan sivukulut muodostavat huomattavan osan henkilöstökuluista. Pienemmillä henkilöstökuluilla ala voisi työllistää merkittävästi enemmän etenkin nuoria ympäri Suomea.

Heikko kannattavuus aiheutuu myös sesonkiluonteisuudesta ja ylimitoitetusta sääntelystä, joita käsitellään jäljempänä.

Heikko kannattavuus on matkailu- ja ravintola-alan suurin yksittäinen ongelma. Osa heikon kannattavuuden syistä on sellaisia, joihin myös eduskunta voi päätöksillään vaikuttaa. MaRa esittää matkailu- ja ravintola-alan kannattavuuden parantamiseksi seuraavia toimenpiteitä:

A. Alle 26 – vuotiaiden työntekijöiden palkan sivukuluja alennetaan tuntuvasti vaikka aluksi muutaman vuoden kokeiluna.
B. Anniskellun alkoholin arvionlisäveroa alennetaan 14 prosenttiin.
C. **Valmisteilla olevaa alkoholilakiesitystä muutetaan anniskelua, verotuloja ja työllisyyttä tukevaksi.** (Asiaa käsitellään enemmän jäljempänä kohdassa ”Ylimitoitettu sääntely ja viranomaisvalvonnan asiakaslähtöisyys”.)
D. Kiinteistöverojen uusista korotuksista pidättäydytään.
E. Palvelualojen sähkövero alennetaan asteittain samalle tasolle teollisuuden sähköveron kanssa.

2. Sesonkiluonteisuus

Suomen matkailualan palvelujen kysyntä on hyvin sesonkiluonteista. Paras sesonki Pohjois-Suomessa on talvella sekä rannikko- ja järviseudulla kesällä. Sesonkiluonteisuus johtaa kannattavuusongelmiin ja vaikeuttaa

investointeja. Suuria hotelli- ja kylpyläinvestointeja ei pystytä tekemään, jos sesonki on vain talvikausi.

Sesonkiluonteisuuden vuoksi matkailuala ei pysty tarjoamaan henkilöstölle vakituisia kokoaikaisia työsuhteita. Tämä johtaa puolestaan siihen, että työntekijät eivät voi muuttaa työntekopaikkakunnalle, minkä vuoksi etenkin Pohjois-Suomen kunnilta jää saamatta merkittävä määrä ansiotuloveroja.

Suurin tehtävä sesongin pidentämisessä on matkailualan yrityksillä. Yritysten on panostettava siihen, että esimerkiksi Lapin upea kesä pystyttäisiin myymään nykyistä paremmin. Tämä ei ole mahdoton tehtävä, sillä esimerkiksi Islanti on onnistunut tässä varsin hyvin aivan viime aikoina. Tässä toimiala tarvitsee Visit Finlandin markkinointitukea. VF:n rahoitusta käsitellään jäljempänä.

Ongelmana muun kuin talvimatkailun kehittämisessä on heikko saavutettavuus ulkomailta, koska pääosa ulkomaisista asiakkaista tulee lentäen. Liikenneyhtiöiden, erityisesti lentoliikenteen, ja matkailualan yhteistyön tehostaminen on tärkeää, jotta kesämatkailu kasvaisi. Saavutettavuuden ongelmia käsitellään jäljempänä.

Suomen lomakausi on aikainen verrattuna muuhun Eurooppaan. Monissa Euroopan maissa elokuu on tärkein lomakuukausi. Kun koulut alkavat Suomessa jo ennen elokuun puoliväliä, myös vanhemmat menevät töihin. Moni kesämatkailukohde joutuu sulkemaan, koska ulkomaalaiset matkailijat eivät yksin mahdollista kohteen kannattavaa auki pitämistä. Tämän vuoksi pitäisi selvittää, voitaisiinko koulujen kesälomat siirtää kahdella viikolla eteenpäin alkamaan juhannukselta ja päättymään elokuun lopussa.

Sesonkien pidentäminen vaatii matkailualan yrityksiltä vahvempaa tuotteistusta sekä markkinointi- ja myyntipanostusta kesään, saavutettavuuden parantamista kesällä ja valtion suurempaa panostusta Visit Finlandin kautta markkinointiin ulkomaalaisille. Hallituksen tulisi tehdä selvitys, mitä vaikutuksia esimerkiksi kouluihin ja elinkeinotoimintaan olisi, jos koulujen kesälomat alkaisivat juhannuksena.

3. Saavutettavuus

Suomi on saari, jonne venäläisiä, virolaisia ja ruotsalaisia matkailijoita lukuun ottamatta tullaan ulkomailta lentämällä. Kotimainen matkailija liikkuu pääosin autoilla. Suomeen on sen kokoon nähden erinomaiset lentoyhteydet ulkomailta. Finnairin Aasian-strategian vuoksi Suomi on etulyöntiasemassa esimerkiksi muihin Pohjoismaihin nähden aasialaisten houkuttelemisessa. Finnair on Suomen matkailuelinkeinon strateginen kumppani.

Ongelmana on kuitenkin ollut heikko kotimaan lentoliikenne. Tarjolla ei ole aina ollut matkailualan yritysten kannalta riittävästi jatkolentoja eivätkä niiden aikataulut ole olleet parhaita mahdollisia kaikkiin matkailukeskuksiin. Kotimaan lentoliikenne ei ole houkutellut riittävästi ulkomaisia lentoyhtiöitä.

Tilanne on kuitenkin parantunut. Lappiin on saatu matkailualan yritysten, Finavian ja Finnairin yhteistyöllä aikaan lisää lentovuoroja jo kuluvalle kaudelle ja ensi kaudelle on luvassa lisää vuoroja. Myös ulkomaiset yhtiöt avaavat suoria lentoja Lappiin. Myös Finnair aloittaa ensi talvikaudella suorat lennot neljästä suuresta Euroopan kaupungista Lappiin.

Paljon hyvää kehitystä on tapahtunut, mutta tekemistä on vielä paljon. Kotimaisen asiakkaan kannalta ongelmana on ollut, että erityisesti sesonkina lentolippujen hinnat voivat olla korkeita. Tämä on osaltaan johtanut siihen, että suomalaisten matkat ulkomaille ovat kasvaneet vuoden 2007 jälkeen 60 prosentilla, kun kotimaan matkailu maksullisessa majoituksessa on kasvanut vain neljä prosenttia. Suomesta voi olla halvempaa lentää lomalle ulkomaille kuin kotimaassa.

Lentokenttä on olennainen tekijä matkailualueen saavutettavuudelle. Lentokentän lakkauttaminen merkitsee tuntuvaa takaiskua alueen mahdollisuudelle houkutella ulkomaalaisia matkailijoita. Lentokenttien kannattavuutta tuleekin tarkastella aluetaloudellisena kysymyksenä Finavia Oy:n kannattavuuden sijaan.

Onnibusin aikaansaama kilpailu on näkynyt myönteisesti juna- ja linja-autolippujen hintojen alenemisena. Kun rautatien henkilöliikennettä avataan kilpailulle, huomioon tulee ottaa se, että VR:n kilpailijat eivät voi valita vain parhaimpia reittejä. Tämä aiheuttaisi ongelmia muun muassa matkailun kannalta erittäin tärkeälle Kolarin junayhteydelle. Kilpailua avattaessa tulee varmistaa yöjunaliikenteen säilyminen tilanteessa, jossa VR:llä ei velvoiteliikennettä. Myös velvoiteliikenteen sisältö tulisi varmistaa pidemmäksi ajaksi kuin vuodeksi kerrallaan, jotta matkailuyritykset ja VR voisivat kehittää yhteistyötään pidemmällä aikavälillä.

Suomen sekä Viron ja Ruotsin väliä seilaavat matkustaja-alukset tuovat matkailijoita Suomeen. Vielä enemmän ne vievät suomalaisia matkailijoita pois Suomesta. Valtion tuet vääristävät kilpailua. Niiden avulla varustamot voivat hinnoitella tuotteensa niin alhaisiksi, ettei maissa toimivilla matkailualan yrityksillä ole mitään mahdollisuutta menestyä hintakilpailussa.

Eri liikennemuotojen matkaketjuja on kehitettävä osapuolten välisellä kaupallisella yhteistyöllä. Ostamisesta on tehtävä helppoa. Helpon ostettavuuden tulee kattaa matka ulkomailta esimerkiksi suomalaiseen hotelliin asti.

Matkustaminen kotimassa on kallista, kun sitä verrataan vaikka matkailuun Baltian maissa ja Välimeren maissa. Kotimaan matkailun kustannuksia ei tulisi lisätä ajetun matkan pituuteen perustuvilla uusilla maksuilla. Tämä tekisi kotimaan matkailusta entistä kalliimpaa ja suosisi matkustamista ulkomaille.

Hyvä saavutettavuus, toimivat matkaketjut ja kilpailukykyiset hinnat ovat Suomen matkailun kehittymisen elinehto. MaRa esittää saavutettavuuden parantamiseksi ja turvaamiseksi seuraavia toimenpiteitä:

A. Matkailualan on yhdessä lentoliikenneyhtiöiden, erityisesti Finnairin, kanssa kehitettävä edelleen saavutettavuutta.
B. Lentokenttien lakkauttaminen on lähes kuolinisku matkailualueen ulkomaalaisten matkailun kasvulle.
C. Sujuvien matkaketjujen syntymistä on edistettävä. Junaliikenne tulee avata kilpailulle siiten, etteivät VR:n kilpailijat voi ajaa vain tuottoisimmilla reiteillä.
D. Matkustaja-alusten valtion tukia on leikattava merkittävästi kotimaan matkailun edistämiseksi ja kilpailunvääristymän vähentämiseksi.
E. Liikenteen kustannuksia ei saa lisätä.

4. Ammattitaitoisen työvoiman saatavuus

Matkailu- ja ravintola-ala kärsii työvoimapulasta. Etenkin ammattitaitoisia kokkeja ja tarjoilijoita on erittäin vaikeaa löytää. Tähän on monia syitä. Tärkeimmät niistä ovat kohtaanto- ja kannustinloukkuongelmat, toimialan palkanmaksukyky ja asumiseen liittyvät ongelmat.

Ravintoloihin ympäri Suomea on vaikeaa saada työvoimaa siitä riippumatta, että kokkeja ja tarjoilijoita on tuhatmäärin työttöminä. Suomen nykyinen työttömyysturvajärjestelmä on varsin antelias. Moni työtön kokki ja tarjoilija laskee, että on kannattavampaa olla työttömänä kuin ottaa vastaan osa-aikainen työpaikka.

Toimialan heikko kannattavuus sekä etenkin suuret palkkojen sivukulut ja muut kuin työstä maksettavat korvaukset ovat johtaneet siihen, että toimialan palkat ovat kehittyneet varsin heikosti muihin toimialoihin verrattuna. Palkan sivukulujen alentamista on käsitelty edellä kohdassa ”heikko kannattavuus”.

Suurissa kaupungeissa asuntojen ja vuokra-asuntojen hinnat ovat nousseet niin korkealle, että matkailu- ja ravintola-alan työntekijöillä ei ole mahdollisuutta hankkia asuntoa. Tätä kehitystä on vauhdittanut nuorten muuttaminen kasvukeskuksiin. Tulevaisuudessa yhä suuremmaksi uhaksi saattaa muodostua monien ulkomaiden tavoin, että sijoittajat alkavat käyttää asuinhuoneistoja majoitusliiketoiminnassa Airbnb:n ja vastaavien välitystalouden alustojen kautta pidempiaikaisen vuokrauksen sijaan. Tämä

heikentäisi työvoimavaltaisten palvelualojen työvoiman saatavuutta erityisesti kasvukeskuksissa.

Matkailukeskuksissa on myös asumiseen liittyvä ongelma. Kun matkailu on sesonkiluonteista, useat työntekijät tulevat sesongin ajaksi muualta Suomesta tai ulkomailta. Asuntojen järjestäminen heille on kallista mutta välttämätöntä.

MaRa esittää, että

A. Eduskunta puuttuu työvoiman kohtaanto- ja kannustinloukku-ongelmiin niin, että työn tekeminen muodostuu työttömänä olemista kannattavammaksi.
B. Suurten kaupunkien kohtuuhintaista vuokra-asuntotuotantoa lisätään.
C. Matkailualueiden sesonkityövoiman asuntojen rakentamista tuetaan.
D. Asuinhuoneistojen ammattimainen käyttö majoitusliiketoiminnassa saatetaan majoitustoimintaa koskevan sääntelyn piiriin ja sitä rajoitetaan kohtuuhintaisen asumisen mahdollistamiseksi.

5. Ylimitoitettu sääntely ja viranomaisvalvonnan asiakaslähtöisyys

Matkailu- ja ravintola-ala on pk-yritysvaltainen toimiala. MaRan jäsenyrityksistä lähes 70 prosenttia työllistää alle 10 henkilöä. Tästä huolimatta toimiala on erittäin tiukasti säännelty. Sääntelyn noudattaminen vie yrityksiltä kohtuuttomasti aikaa. Moni hyvää tarkoittava lainsäädäntö aiheuttaa yrityksille kustannuksia ja tarmon suuntaamista asiakkaiden palvelemisen sijaan sääntöjen noudattamiseen.

Pääministeri Juha Sipilän hallituksella on sääntelyn purkaminen keskeisellä sijalla. Paljon on jo tehty, mutta paljon on vielä tekemättä. Toimialan kannalta tärkeintä sääntelyn purku on alkoholi- ja elintarvikelainsäädännössä sekä rakennuslainsäädännössä.

Uusi alkoholilaki tulee tänä keväänä eduskunnan käsittelyyn. Hallitus ja useat terveysjärjestötkin ovat linjanneet, että alkoholilaissa tulisi suosia alkoholin siirtymistä takaisin ravintoloihin. Lausunnolla ollut lakiesitys ei toteuta tätä tavoitetta. Jos laki hyväksyttäisiin lausunnolla olleessa muodossa, laki tukisi alkoholin kulutuksen siirtymistä pois ravintoloista. Suurimmat ongelmat liittyvät asiakkaiden omat juomat salliviin tilausravintoloihin, järjestyksenvalvojamääräyksiin, jos anniskelu jatkuu klo 1.30 jälkeen, viranomaiselle annettuun laajaan määräystenanto-oikeuteen ja kunnan oikeuteen kieltää anniskelu klo 1.30 jälkeen koko kunnassa tai sen osassa.

Elintarvikelainsäädäntö on suurelta osin EU-pohjaista. Suomessa on säädetty sitä tiukempia säännöksiä ja ravintoloiden elintarvikevalvonnassa on menty vielä pidemmälle. Kuntien terveysviranomaiset valvovat ravintoloita, mikä on johtanut hyvin erilaisiin käytäntöihin maan eri osissa.

Elintarvikelainsäädäntöä ja valvontaa uudistamalla saataisiin koko suomalaiselle elintarvikeketjulle lisää työpaikkoja. Tiukka sääntely voi estää esimerkiksi lähiruoan käyttämisen ravintoloissa.

Kaavoitus ja jokaisen kuntalaisen oikeus valittaa esimerkiksi hotelli- ja kylpylähankkeesta viivyttävät ja jopa estävät kohtuuttomasti investointeja. Monissa kunnissa on ammattivalittajia, jotka valittavat useista hankkeista. Uutena piirteenä on myös korvauksen vaatiminen yritykseltä, jotta valittaja vetää valituksensa pois. Valitusoikeus esimerkiksi hotelli- ja kylpylähankkeissa tulisi olla vain asianosaisilla.

Erityisesti anniskelun valvonta, mutta myös elintarvikevalvonta ravintoloissa keskittyy liikaa virheiden etsimiseen ohjaamisen ja parhaiden käytäntöjen etsimisen sijaan. Ohjaamisella ja konsultoivalla otteella saavutettaisiin parempia tuloksia. Hyvä esimerkki on muun muassa Tukes, jonka valvonta on yhteistyöhakuista.

EU:sta on tullut jopa aivan viime aikoina sääntelyä, joka lisää merkittävästi yritysten hallinnollista taakkaa ja kustannuksia. Tällaisesta lainsäädännöstä on hyvä esimerkkinä matkapakettidirektiivi, joka ulottaa matkapakettisääntelyn yhä pienempiin matkailualan yrityksiin. Se tuo myös Suomen oikeusjärjestelmälle vieraan mielipahakorvauksen, jos asiakas ei ole tyytyväinen palveluun. Myös marginaaliverotus on yrittäjien kannalta hyvin monimutkaista.

MaRa esittää, että

A. Alkoholilakiesitystä muutetaan niin, että se mahdollistaa kulutuksen siirtymistä takaisin ravintoloihin. Ravintola on verotulojen, työllisyys ja kansanterveyden näkökulmasta ylivoimainen alkoholin jakelukanava.
B. Elintarvikelainsäädäntöä tulee karsia merkittävästi ja valvontaa uudistaa koko elintarvikeketjun toimintaa edistäväksi.
C. Kaavoitusta tulee yksinkertaistaa ja poistaa jokaisen kuntalaisen oikeus yksittäisestä hankkeesta.
D. Viranomaisvalvontaa tulee uudistaa ohjaavammaksi ja asiakaslähtöisemmäksi.
E. EU-lainsäädäntöä tulee järkiperäistää ja vähentää yrittäjyyden edistämiseksi.

6. Valtion heikko panostaminen matkailumarkkinointiin ulkomailla sekä Metsähallituksen Luontopalvelujen rahoitus

Kansainvälinen matkailu on kasvanut ja kasvaa nopeasti. Matkailun on ehkä maailman kilpailluin toimiala. Kaikki maailman maat panostavat matkailuun. Matkailun on nykyisin maailmankaupan kolmanneksi suurin toimiala (liite, dia 7). Suomen valtion kannattaa panostaa matkailuun, sillä se on erittäin työvoimavaltainen, verointensiivinen ja se tuo tuloja ympäri Suomea. Nuorten osuus työllisistä on suuri. Alle 26-vuotiaita on yli 30 prosenttia.

Suomen valtio panostaa matkailumarkkinointiin heikosti verrattuna muihin Pohjoismaihin. Visit Finlandin valtion avustusta on leikattu vajaasta 17 miljoonasta eurosta 10 miljoonaan euroon vajaan kymmenen vuoden aikana. Tämä näkyy myös tuloksissa. Matkailu muihin Pohjoismaihin on kasvanut selvästi ripeämmin kuin Suomeen (liite, dia 8). Valtion talouden kannalta vähäinen, jo 10 miljoonan euron lisäpanostus Visit Finlandin määrärahoihin toisi merkittävän lisäyksen matkailumarkkinointiin ulkomailla.

Suuri osa Suomen vetovoimasta perustuu ainutlaatuiseen luontoon. Metsähallituksen Luontopalvelut on vastuussa muun muassa kansallispuistoista ja vaellusreiteistä. Niiden erinomainen kunto on välttämätön edellytys luontomatkailun kasvulle. Myös valtion kannalta sijoitus on kannattava.

MaRa esittää, että Visit Finlandille osoitettu valtion avustus korotetaan 10 miljoonasta eurosta 20 miljoonaan euroon vuodessa. Metsähallituksen Luontopalveluiden rahoitusta on lisättävä.

Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry

Timo Lappi
toimitusjohtaja